

РОЗДІЛ 5

ТРУДОВЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

УДК 349.3

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ І ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

VALUE OF THE RIGHT TO SOCIAL PROTECTION AND THE RIGHT TO SOCIAL SECURITY

Бориченко К.В., к.ю.н., доцент
кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена визначенню співвідношення права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення. Розкрито особливості права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення, які дають змогу визначити спільні та відмінні ознаки відповідних суб'єктивних прав особистості. Зроблено висновок, що в сучасних умовах право на соціальний захист, крім задоволення інтересу особи щодо подолання/пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, її адаптації до нових умов життєдіяльності заходами соціального захисту, спрямовано також на профілактику соціальних ризиків і запобігання їм. Установлено, що право на соціальний захист і право на соціальне забезпечення співвідносяться як ціле й частина.

Ключові слова: право на соціальний захист, право на соціальне забезпечення, соціальний ризик, види соціального захисту, джерела фінансування соціального захисту, прожитковий мінімум, достатній життєвий рівень.

Статья посвящена определению соотношения права на социальную защиту и права на социальное обеспечение. Раскрыты особенности права на социальную защиту и права на социальное обеспечение, которые позволяют определить общие и отличительные признаки соответствующих субъективных прав личности. Сделан вывод, что в современных условиях право на социальную защиту, кроме удовлетворения интереса лица по преодолению/смягчению неблагоприятных последствий социальных рисков, его адаптации к новым условиям жизнедеятельности мерами социальной защиты, направлено также на профилактику и предупреждение социальных рисков. Установлено, что право на социальную защиту и право на социальное обеспечение соотносятся как целое и часть.

Ключевые слова: право на социальную защиту, право на социальное обеспечение, социальный риск, виды социальной защиты, источники финансирования социальной защиты, прожиточный минимум, достаточный жизненный уровень.

The article is devoted to the definition of the ratio of the right to social protection and the right to social security. The features of the right to social protection and the right to social security are disclosed, which allow identifying common and distinctive features of the corresponding subjective rights of the individual. It is established that such features are the moment of occurrence of investigated rights, the content of interest, the satisfaction of which is directed right, the purpose of the implementation of law, the source of funding.

It is concluded that in modern conditions the right to social protection, in addition to satisfying the individual's interest in overcoming/mitigating the adverse effects of social risks, and adapting it to new conditions of life through social protection measures, is also aimed at preventing social risks. The right to social security is financed by all sources not prohibited by law, while the main obligation to finance the exercise of the right to social security is entrusted to the state. The right to social security is aimed at ensuring a living standard not lower than the subsistence level, in contrast to the right to social protection, the implementation of which is aimed at more global goals – ensuring a sufficient standard of living for the individual and his family, which includes not only adequate nutrition, clothing and housing, but also social services, medical care, education and the steady improvement of living conditions.

It has been established that the right to social protection and the right to social security are correlated as a whole and a part.

Key words: the right to social protection, the right to social security, social risk, types of social protection, sources of financing social protection, living wage, adequate living standard.

За сучасного рівня розвитку науки права соціального забезпечення так і не склалося єдиної точки зору щодо застосування понять «право на соціальний захист» і «право на соціальне забезпечення».

У законодавстві України застосовуються обидва поняття, при цьому жодним нормативно-правовим актом чітко не визначено зміст ні права на соціальний захист, ні права на соціальне забезпечення, у зв'язку з чим вони досить часто підмінюються одне одним.

Варто констатувати, що ця проблема на перший погляд має суто теоретичний характер, водночас без науково обґрунтованої теорії права соціального забезпечення неможливо забезпечити ефективність соціальної політики, стабільність і якість законодавства у сфері соціального захисту. Саме тому наукове обґрунтування співвідношення права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення є своєчасним та актуальним.

Дослідженню поняття і змісту права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення присвячені наукові праці таких учених, як В.С. Андреев, Н.Б. Болотіна, М.Л. Захаров, П.Д. Пилипенко, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Шашків, В.С. Тарасенко, Е.Г. Тучкова, М.М. Шумило та ін. Тим не менше наукові висновки цих і багатьох інших

науковців у більшості своїй стосуються обґрунтування доцільності застосування в національній юридичній практиці однієї з двох категорій, не вдаючись у дослідження співвідношення змісту права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення.

З урахуванням вищевикладеного метою статті є комплексне дослідження співвідношення права на соціальний захист і права на соціальне забезпечення.

Так склалося історично, що з моменту доведення самотійності права соціального забезпечення як галузі права в національній галузевій науці застосовувалася категорія «право на соціальне забезпечення», яке В.С. Андреев визначав як суб'єктивне право особистості на отримання соціально-економічних заходів, пов'язаних із забезпеченням матері й дитини, громадян у старості й у разі непрацездатності, з медичним лікуванням та обслуговуванням як важливими засобами профілактики й поновлення працездатності [1, с. 25].

О.Є. Мачульська, визначаючи сутність права на соціальне забезпечення, не конкретизує, як саме воно здійснюється, зазначаючи виключно мету, на досягнення якої спрямована його реалізація – задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб на мінімальному рівні,

необхідному для підтримки гідного існування людини. Варто відмітити, що науковець відзначає, що ключова роль у забезпеченні та гарантуванні цих можливостей належить державі [2, с. 61].

У більш сучасних наукових працях відзначається, що право на соціальне забезпечення визначає зміст тих можливостей, які здійснюватиме особа, реалізуючи своє суб'єктивне право. «Забезпечення» об'єднує два напрями змістового пояснення цього терміна: 1) надати кому-небудь достатні засоби для існування; 2) охороняти кого-небудь від небезпеки [3, с. 375]. Саме основоючись на цьому твердженні, С.М. Синчук наголошує, що таке семантичне розуміння терміна «соціальне забезпечення» сприяє розгляду його як «надання достатніх матеріальних засобів для життя будь-кому із суспільства» [4, с. 15].

Варто зазначити, що таке розуміння права на соціальне забезпечення є досить влучним й, на нашу думку, цілком розкриває зміст цього суб'єктивного права. Так, С.М. Синчук обґрунтовано доводить висновку, що в результаті здійснення досліджуваного права задовольняється два види інтересу управомоченої особи: щодо отримання від зобов'язаних суб'єктів достатніх засобів для існування та щодо подолання наслідків небезпек. На нашу думку, названі види інтересів, на задоволення яких спрямоване право на соціальне забезпечення, є взаємопов'язаними, оскільки другий фактично забезпечується першим.

Так, необхідність спеціально уповноважених органів здійснювати призначення й виплату (надання) конкретних видів соціального захисту виникає в разі настання соціального ризику. До цього моменту потреба в забезпеченні особи відсутня. Саме шляхом здійснення заходів соціального захисту забезпечується подолання/пом'якшення несприятливих наслідків соціального ризику та, як наслідок, достатній життєвий рівень особистості, зниження якого зумовлено настанням соціального ризику.

Зазначена позиція повною мірою відображена у визначенні права на соціальне забезпечення, сформульованому колективом авторів монографії «Правове регулювання соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», відповідно до якого це можливості людини одержати соціальну допомогу та підтримку для задоволення фізіологічних, соціальних і духовних потреб в обсязі, необхідному для гідного життя в тих випадках, якщо внаслідок соціального ризику громадянин із незалежних від нього причин не має джерел і засобів до існування [5, с. 11].

Отже, варто зробити висновок, що, визначаючи поняття права на соціальне забезпечення, науковці в основу відповідних дефініцій покладають різні критерії: правові підстави соціального забезпечення; коло суб'єктів, що здійснюють забезпечення; види забезпечення; джерела забезпечення; функції забезпечення тощо [6, с. 50].

Разом із тим, незважаючи на відмінності в цитованих позиціях науковців різних епох, варто зазначити риси права на соціальне забезпечення, на які вказує більшість учених у праві соціального забезпечення, які, на нашу думку, й визначають сутність цього права. Такими властивостями права на соціальне забезпечення є:

- нормативно забезпечена можливість задовольнити інтерес щодо отримання відповідних заходів виникає лише після настання соціального ризику та спричинення ним несприятливих наслідків;
- відповідний інтерес управомоченої особи задовольняється шляхом надання їй у визначених випадках конкретних видів соціального захисту, зокрема грошових виплат, соціального обслуговування, медичної допомоги, безоплатного (пільгового) забезпечення лікарськими препаратами та виробами медичного призначення, натуральною допомогою, соціальними пільгами, житлово-комунальними субсидіями, забезпечення технічними засобами реабілітації й технічними засобами пересування;

- здійснення цього права спрямоване на забезпечення кожному рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум; проявом цієї ознаки права на соціальне забезпечення є його спрямування на подолання/пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності;

- фінансування здійснення права на соціальне забезпечення за рахунок коштів державного (місцевого) бюджету, загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Остання ознака права на соціальне забезпечення пов'язана з попередньою та зі змістом конституційних положень щодо забезпечення кожному достатнього життєвого рівня, що включає достатнє харчування, одяг і житло. Цитована ст. 48 Конституції України покладена в основу поняття прожиткового мінімуму як вартісної величини, достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Виходячи зі змісту соціально-забезпечувального законодавства, можна зробити висновок, що обов'язок забезпечити кожному достатній життєвий рівень, що не може бути нижчим за прожитковий мінімум, держава залишає за собою. А тому в разі настання соціального ризику саме держава в особі уповноважених суб'єктів зобов'язана забезпечити особу/сім'ю конкретними видами соціального захисту з метою подолання та/або пом'якшення їх наслідків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності.

Водночас варто погодитися з О.Г. Чутчевою, яка зазначає, що за сучасного стану економіки способи розподілу та споживання, що використовувались у минулому, уже не відповідають вимогам вільної економічної реальності. Саме у зв'язку з цим, на думку вченої, виникає необхідність використання такої юридичної конструкції, як «право на соціальний захист», зміст якої полягає у праві на доступ до соціальних благ, які визнаються необхідними й достатніми для нормального існування людини та її сім'ї, а також права на компенсацію у випадках неможливості доступу до цих соціальних благ у зв'язку з настанням відповідних соціальних ризиків, передбачених законом [7, с. 63].

На нашу думку, саме розуміння обмеженості можливостей, охоплених правом на соціальне забезпечення, стало підставою для закріплення в ч. 1 ст. 46 Конституції України за громадянами права на соціальний захист. Так, зміст цієї конституційної норми свідчить про включення до права на соціальний захист права на соціальне забезпечення. Тобто зі змісту цієї норми випливає, що соціальне забезпечення є складником соціального захисту.

Але, як уважає Н.М. Стаховська, «з формулювання ч. 1 ст. 46 Конституції України важко визначити точний зміст і повний обсяг права громадян на соціальний захист. Подібна конструкція зумовлює виникнення таких питань: які права, крім зазначеного права на соціальне забезпечення, включені до змісту права на соціальний захист?; якщо право на соціальний захист включає лише право на різні види соціального забезпечення, то в чому тоді полягає різниця між правом на соціальне забезпечення і правом на соціальний захист?» [8, с. 55].

Передусім, на нашу думку, варто зазначити, що, визначаючи поняття права на соціальний захист, науковці одностайно стверджують, що одного універсального заходу соціального захисту немає та не може бути. Разом із тим усе різноманіття передбачених нормативно-правовими актами грошових виплат, соціальних послуг, соціальних пільг, медичної допомоги тощо надається з основною метою – подолання та/або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптування особи до нових умов життєдіяльності.

Так, наприклад, з метою подолання наслідків такого соціального ризику, як досягнення пенсійного віку (старість), особа здійснює права на призначення й виплату пенсії за віком відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року (державної соціальної допомоги, відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» від 18 травня 2004 року), на соціальне обслуговування в тому числі вдома, відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року, на безплатний проїзд у транспорті загального користування, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про безплатний проїзд пенсіонерів на транспорті загального користування» від 17 травня 1993 року № 354 тощо.

Кожне з названих прав є складником комплексного права на соціальний захист, для визначення яких застосовується категорія «права у сфері соціального забезпечення».

Права у сфері соціального забезпечення є основою права на соціальний захист, оскільки в процесі їх здійснення задовольняється інтерес управомоченої особи на отримання конкретних видів соціального захисту, спрямованих на подолання та/або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, що вже настали, адаптацію особи/сім'ї до нових умов життєдіяльності. Разом із тим зміст права на соціальний захист не вичерпується виключно правомочностями, спрямованими на задоволення інтересів, що виникають, коли соціальний ризик уже настав, не останнє місце в досліджуваному праві посідає інтерес управомоченої особи щодо уникнення або максимальної мінімізації кількості соціальних ризиків у її житті.

Так, відповідаючи на питання, поставлені Н.М. Стаховською та цитовані вище, варто зазначити, що соціальний захист у сучасних умовах не вичерпується виключно здійсненням заходів, спрямованих на подолання та/або пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, а й передбачає запобігання їм і профілактику їх. Прикладом таких заходів можуть бути соціальна профілактика серед сімей, дітей і молоді, спрямована на запобігання складним життєвим обставинам цієї групи суб'єктів права соціального забезпечення, аморальній, протиправній поведінці в сім'ях, серед дітей і молоді, виявлення будь-якого негативного впливу на життя і здоров'я дітей і молоді й запобігання такому впливу та поширенню соціально небезпечних хвороб серед дітей і молоді, профілактична робота з батьками, іншими законними представниками дитини із запобігання домашньому насильству стосовно дітей і за участю дітей тощо.

Отже, цілком обґрунтованим, на нашу думку, є висновок, що право на соціальний захист є комплексним суб'єктивним правом особистості, яке поєднує в собі право на соціальне забезпечення та право на здійснення профілактики й запобігання настанню соціальних ризиків.

Аналогічна позиція щодо визначення змісту права на соціальний захист закріплена в законодавстві Російської Федерації. Так, у Концепції соціального захисту пенсіонерів, інвалідів, сімей з дітьми та інших груп населення, що потребують соціального захисту, розробленій Міністерством соціального захисту Російської Федерації, визначено, що соціальний захист – це комплекс заходів щодо надання матеріальної допомоги найменш захищеним групам населення (престарілим, інвалідам, малозабезпеченим сім'ям з дітьми, молоді, що навчається, особам, які не мають засобів до існування), а також щодо запобігання зниженню життєвого рівня, збереження рівня соціального обслуговування, що фінансується за рахунок коштів федерального, місцевого бюджету, а також спеціально створених фондів соціальної підтримки населення.

Автори Концепції право на соціальний захист визначили як більш універсальне та широкое за змістом право, ніж право на соціальне забезпечення, що передбачає мож-

ливість отримання заходів соціального захисту не лише в разі настання несприятливих наслідків традиційних соціальних ризиків, а й нових (нетрадиційних) соціальних ризиків, не лише для їх подолання та/або пом'якшення, а й адаптації особи до нових умов життєдіяльності, профілактики складних життєвих обставин і створення умов для забезпечення кожній особі та її сім'ї достатнього життєвого рівня.

Варто відзначити, що на міжнародному рівні протягом останніх років також усе частіше для визначення комплексу заходів, покликаних забезпечити достатній життєвий рівень особи та її сім'ї, застосовується категорія «соціальний захист». Так, у Цілях у галузі стійкого розвитку, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН у 2015 році, закріплено загальне прагнення країн упровадити на національному рівні належні системи й заходи соціального захисту для всіх, включаючи встановлення мінімальних рівнів соціального захисту, з метою скорочення та запобігання бідності (1.3) [9]. Відповідне прагнення забезпечити дотримання принципу всезагальності підтверджує глобальну домовленість урядів, профспілок і роботодавців усіх країн про розширення сфери охоплення населення саме соціальним захистом.

З огляду на вищевикладене, варто зазначити, що, визначаючи поняття права на соціальний захист, доцільно говорити про його спрямування не лише на задоволення інтересу щодо отримання конкретних заходів соціального захисту у зв'язку з настанням несприятливих наслідків соціальних ризиків, а й щодо забезпечення особи/сім'ї від їх настання шляхом здійснення профілактики та запобігання настанню відповідних соціальних ризиків.

Крім того, у зв'язку з установленням спрямування права на соціальний захист на задоволення інтересу щодо отримання відповідних грошових виплат і/або комплексу нематеріальних заходів з метою запобігання соціальним ризикам і профілактики їх, подолання несприятливих наслідків їх настання варто дійти висновку, що воно серед іншого покликане забезпечити достатній життєвий рівень особистості.

У цьому аспекті варто звернутися до положень міжнародно-правових актів, які ратифіковані Верховною Радою Україною та є частиною національного законодавства, зокрема Конвенції Міжнародної організації праці (далі – МОП) № 117 про основні цілі та норми соціальної політики від 22 червня 1962 року, якими передбачено, що під час планування та здійснення соціальної політики варто вживати всіх можливих заходів для сприяння прогресу в таких сферах, як охорона здоров'я, піклування про добробут дітей і становище жінок, соціальне забезпечення.

Статтею 3 Конвенції МОП № 117 основною метою економічного розвитку держави визнається підвищення рівня життя населення. При цьому передбачається доцільність запровадження на національному рівні заходів, спрямованих на забезпечення найманим працівникам умов, які дадуть їм можливість підвищити рівень життя для себе і своєї сім'ї власними зусиллями й забезпечать підтримання прожиткового мінімуму, під час установлення якого повинні братися до уваги такі основні сімейні потреби, як продукти харчування та їх калорійність, забезпечення житлом, одяг, медичне обслуговування та освіта (ст. 5).

Отже, здійснення права на соціальний захист спрямоване не лише на забезпечення життя особи/сім'ї на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум, а має більш масштабну цільову спрямованість – забезпечити для кожного достатній життєвий рівень, згідно з міжнародними стандартами його визначення.

Безумовно, у зв'язку з цим окремо варто звернути увагу на ту обставину, що досягнення вищевизначеної мети неможливе шляхом залучення виключно коштів державного (місцевого) бюджету, загальнообов'язкового державного соціального страхування.

У сучасних умовах держава не може забезпечити кожному належний (достатній) життєвий рівень, що пов'язано з обмеженістю її економічних ресурсів і значною кількістю обставин, у разі настання яких особа опиняється в скрутному становищі у формі матеріальної незабезпеченості й/або соціального неблагополуччя. Як наслідок, усе частіше до виконання соціальної функції держави долучаються суб'єкти недержавної форми власності (юридичні та фізичні особи), які за власною ініціативою набувають для себе обов'язків щодо соціального захисту окремих категорій осіб. Мова йде про фізичних осіб-надавачів соціальних послуг, волонтерів, меценатів, громадські об'єднання, благодійні організації тощо.

На особливості структури соціального захисту в Україні свого часу звернула увагу Н.Б. Болотіна, яка зазначає, що в нашій державі створена дворівнева система соціального захисту, яка передбачає функціонування відповідної системи на державному та недержавному рівнях [10, с. 8].

На нашу думку, не можна інтерес до отримання заходів соціального захисту в рамках недержавного соціального захисту включати до змісту права на соціальне забезпечення. Так, вище вже вказано, що Конституцією України та численними нормативно-правовими актами, прийнятими на її основі, обов'язок щодо забезпечення кожному рівня життя, не нижчому за прожитковий мінімум, покладено на державу. А отже, у системі недержавного соціального захисту соціально зобов'язані суб'єкти не обтяжені обов'язком надавати допомогу саме на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум.

По-друге, однією з організаційно-правових форм недержавного соціального захисту є недержавне пенсійне забезпечення, яке, відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців і їхніх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах і в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Ознака добровільності певною мірою притаманна всій системі недержавного соціального забезпечення. З одного боку, благодійна, волонтерська діяльність, меценатство є добровільними видами діяльності й жодна особа не може бути примушена до їх здійснення, відповідно, жодна особа не має права вимагати отримання від відповідних суб'єктів жодних виплат, здійснення заходів, зокрема соціальної спрямованості. З іншого боку, навіть у ситуації, за якої конкретні суб'єкти створені саме з метою здійснення заходів соціального захисту в недержавному секторі, особа буде мати право на їх отримання лише в разі попереднього добровільного здійснення відповідних дій (укладення пенсійного контракту, договору добровільного медичного страхування, сплати страхових внесків тощо). Тобто забезпечення загального добробуту в державі, максимальної зайнятості, соціальної захищеності населення неможливе шляхом здійснення права на недержавний со-

ціальний захист, оскільки ним наділена (може скористатися) лише незначна частина населення держави.

З огляду на вищевикладене, варто визначити ознаки права на соціальний захист, що відрізняють його від права на соціальне забезпечення, до яких належать такі:

- нормативно забезпечена можливість задовольнити інтерес щодо отримання відповідних заходів виникає з моменту народження особи, оскільки кожен зацікавлений у максимальній мінімізації можливості зазнати несприятливих наслідків соціальних ризиків;

- відповідний інтерес управомоченої особи задовольняється шляхом надання конкретних видів соціального захисту з метою профілактики соціальних ризиків і запобігання їм, а в разі їх настання подолання або пом'якшення їх несприятливих наслідків, адаптацію особи до нових умов життєдіяльності;

- здійснення цього права спрямоване на забезпечення кожному достатнього життєвого рівня, визначення змісту якого базується на міжнародних соціальних стандартах;

- фінансування права на соціальний захист здійснюється за рахунок усіх незаборонених законом джерел.

Отже, на нашу думку, право на соціальне забезпечення є мірою можливої поведінки особи, спрямованої на задоволення інтересу щодо отримання комплексу матеріальних благ і/або нематеріальних заходів для подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків настання соціальних ризиків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності шляхом реалізації обов'язків соціально зобов'язаними суб'єктами державних організаційно-правових форм соціального захисту (загальнообов'язкового державного соціального страхування, державної соціальної допомоги, додаткового соціального захисту, спеціального соціального захисту).

У свою чергу, право на соціальний захист – це закріплена нормативно-правовими актами, актами договірної характеру міра можливої поведінки особи, спрямована на задоволення інтересу щодо отримання комплексу матеріальних благ і/або нематеріальних заходів для профілактики несприятливих наслідків і запобігання їм, подолання чи пом'якшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, адаптації особи до нових умов життєдіяльності шляхом реалізації обов'язків соціально зобов'язаними суб'єктами всіх форм власності й господарювання.

Право на соціальне забезпечення та право на соціальний захист співвідносяться як частина й ціле, оскільки останнє, крім мети – здійснення права на соціальне забезпечення, включає в себе також профілактику соціальних ризиків і запобігання їм, фінансується за рахунок усіх незаборонених законом джерел (тоді як основний обов'язок щодо фінансування здійснення права на соціальне забезпечення покладено на державу) та здійснюється з метою забезпечення достатнього життєвого рівня особи та її сім'ї (на відміну від права на соціальне забезпечення, здійснення якого спрямоване на забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум).

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР. Москва: Юридическая литература, 1980.
2. Мачульская Е.Е. Право социального обеспечения – естественное и неотъемлемое право человека. Вестник Московского университета. 1998. № 5. С. 60–61.
3. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. Львів: БаК, 2008.
4. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с.
5. Правове регулювання соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи: монографія / за заг. ред. проф. Ярошенка О.М. Харків: Юрайт, 2014. 336 с.
6. Кайтанський О.С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні: монографія. Одеса: Фенікс, 2015. 204 с.
7. Чутчева О.Г. Право на социальную защиту: вопросы теории. Підприємство, господарство і право. 2002. № 8. С. 61–63.
8. Стаховська Н. Соціальне забезпечення чи захист? Предпринимательство, хозяйство и право. 2000. № 8. С. 54–57.
9. Доклад о социальной защите в мире в 2017–2018 гг. Всеобщая социальная защита для достижения Целей в области устойчивого развития. Сводное резюме. URL: <https://www.social-protection.org/gimi/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=54895>.
10. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 663 с.